

СЬОГОДНІ НЕ ВИСТАЧАЄ ТАКИХ АКТОРІВ (До 110-річчя від дня народження: пам'яті М.Ф. Яковченка)

На жаль, багатьох друзів, творчих людей, які могли б краще розповісти про нашого прекрасного актора, кінематографіста, театрального діяча — Миколу Федоровича Яковченка, сьогодні уже нема. Я хочу в першу чергу згадати Олега Борисова й Артура Войтецького, з якими Микола Федорович працював у фільмі «Стежки-доріжки». Це був 1963 рік. Олег після фільму «За двома зайцями» став займатися режисурою і як режисер знімав фільм «Стежки-доріжки». Він запросив на допомогу А. Войтецького, і коли виникло питання, хто буде грати одну з головних ролей, обидва одногосло назвали Миколу Федоровича.

І не помилилися. На той час я дуже добре знав Миколу Яковченка як прекрасного актора і, на жаль, зовсім не знав його як людину. Тому мені було дуже цікаво познайомитися з ним. Перше враження було таким.

Микола Яковченко приїхав прямо на зйомки, які проходили під Вінницею, йому не сподобалася хата, де довелося жити, — це було звичайне село. Я працював оператором фільму. Дивлюсь у камеру і бачу, що вся група кудись дивиться. Така мізансцена не передбачалася. Бачу: іде якась людина, навколо неї — натовп. Це був Микола Яковченко. Спочатку я його не впізнав. Він делікатно став біля знімального майданчика, зйомка припинилась, і до Миколи Федоровича потягнулися всі, хто був з ним знайомий.

Як відомо, кожен актор працює у двох напрямках: перший — ґрунтується на акторській академії або системі Станіславського, професії, інституті... Ми маємо приклади в кіно і театрі, коли актори використовують досвід своїх учителів, колег, свою зовнішність, і після цього ми бачимо результат. Це називається акторською школою. А другий напрямок полягає в тому, що є люди, які неначе вже народилися акторами, їм не потрібна акторська школа, вони грають усе так, як сприймають, без допомоги інших. Такій людині не потрібні вказівки режисера. Саме таким був Микола Федорович. Ми жили поруч, вранці і ввечері я заходив до нього в гості й бачив, як він іноді слухає людину, з якою спілкується, і робить собі «переклад» на свій лад.

Скажімо, режисер підходить до нього і каже: «Миколо Федоровичу, сьогодні у нас така сцена, у цій сцені відбудуватиметься Ваша перша зустріч з Вашим партнером по фільму. Потрібно зіграти так, ніби Ви зворушені цією зустріччю». Я дивлюся на Миколу Федоровича, а він дивиться в дзеркало на себе, як йому накладають грим. Я спостерігаю за ним, і у мене таке враження, що він не чує слів режисера. Є така категорія акторів. До речі, таким був Ю. Копелян. Коли я знімав з ним свою дипломну роботу, фільм «Стара фортеця», він мене попереджав: «Михайле, ти мені не розповідай. Що вмію зіграти, я зіграю. На користь розмови не будуть». Те саме він говорив не лише мені, тоді початківцю, а й Г. Товстоногову. Таким був і М. Яковченко. Мабуть, його характер був запрограмований від народження.

Та перед характерними акторами рано чи пізно постає питання, тим більше, коли їх-

не амплуа комедійне: чи зіграли б вони короля Ліра, Гамлета? Вирішував його і Яковченко. Я глибоко переконаний у тому, що це було б геніально. Та Миколі Федоровичу постійно пропонували комедійні ролі. Він певною мірою був схожий на мого улюбленого актора старшого покоління Жана Габена, який постійно грав одну й ту саму роль, але відірвати очі від екрана було неможливо. Микола Федорович був саме такою людиною, яка не розуміла надзавдань, — його надзавдання підказувало серце.

Яковченко часто грав у посередніх фільмах, але стрічки за його участю виділялися. Він увійшов в історію кіно як актор епізоду. Природний дар Миколи Яковченка шліфувався в «школі» Амвросія Бучми, Дмитра Мілютенка, Гната Юри.

Іноді забувався весь фільм, але кадр, у якому грав Яковченко, забути було неможливо. Коли він виходив на сцену, увесь зал був прив'язаний до образу, який грав Яковченко. Він грав так, як відчував серцем. До речі, й після закінчення зйомки чи вистави Микола Федорович продовжував грати і жити в цьому образі.

М. Яковченко часто розповідав такий анекдот про своє життя. Це було в Києві. Він ішов вулицею, і в нього стався серцевий напад, Микола Федорович упав посеред вулиці. Викликали «швидку», приїхали лікарі і констатували смерть. Його повезли до моргу, поклали в камеру. Тут виявилось, що він лише знепритомнів. Уночі Микола Федорович прокинувся, не знаючи, де знаходиться (а в тій камері він лежав голий). Вийшов з камери, підійшов до охоронця, а той спав. Схопив його за плече і каже: «Дай закурить!».

Коли Микола Яковченко йшов по вулиці, його усі впізнавали. Він був героєм і на сцені, і серед людей. Ця людина грала все своє життя — з народження і до смерті. Для нього проблеми рампи і камери не існувало. Пам'ятаю, в серпні 1968 року в Анапії ми знімали Миколу Яковченка у фільмі «Варчина земля» (режисер Анатолій Буковський). Та раптом Буковський підходить до мене й каже, що зйомка закінчена, бо у нас є інші справи. Ми поїхали до готелю. Анатолій сказав, що сьогодні будемо відзначати важливу подію в ресторані, а яку — не повідомив. Коли я прийшов до ресторану, всі були на місцях, а М. Яковченко сидів у центрі зали з гітарою і грав щось не дуже веселе. Сіли і давай наливати. Анатолій встав з першим тостом і сказав: «Михайле, ми сьогодні проводжаємо тебе всією знімальною групою в армію». А Микола Федорович сидить і продовжує грати щось сумне. Тоді я, нарешті, усе зрозумів, бо півроку як вийшов закон, що всі, хто вчився у вищих навчальних закладах, де була військова кафедра, мають пройти військову службу. А у ВДІКу — була, там я став уже офіцером. Згідно з наказом, вранці я мав бути у Києві, а звідти їхати до Білої Церкви для проходження служби. А Микола Яковченко сумно співав увесь той вечір. Ось така була історія.

Все-таки Миколі Федоровичу було притаманне щось особливе. Мені здається, що загадка М. Яковченка полягала в його душі, в його постаті великого актора. На екрані і на сцені він залишався Яковченком. Дуже мало таких прикладів є в історії театрального мистецтва і кінематографа. З ним можна порівняти хіба що Броніслава Брондукова.

У сьогоднішньому кінематографі нам не вистачає таких акторів, як Микола Яковченко, акторів, які б грали на такому рівні, від серця. Такого рівня я більше не знаю.

Михайло БЕЛІКОВ

народний артист України,

академік НАМ України